

KRİZE MÜDAHALE PLANI

Doç. Dr. Serdar ERKAN

"Bir öğrenci teleşla odanıza girdi ve matematik öğretmenleri Ahmet bey'in ders anlatırken fenalaştığını ve yere düştüğünü söyledi. Sınıfa koşunuz. Ahmet bey'in yerde hareketsiz yattığını gördünüz, nabzını kontrol ettiniz. Ahmet bey ölmüştü..."

"Müdür Yardımcısı Orhan bey: freni patlayan bir kamyonun okulun önündeki kaldırıma çıkıp, öğrencilerinizin arasına daldığını, üç öğrencinizin ağır yaralı olduğunu bir öğrencinizin ise hayatım kaybettiğini gözyaşları içinde size bildirdi."

"Televizyonda haberleri izlerken; milli futbol takımımızın galibiyetini kutlayan (kutladığını sanan) bir vatandaşın rastgele açtığı ateş sonucu okulunuz öğrencilerinden birisinin hayatını kaybettiğini öğrendiniz."

Yönetici ya da rehber öğretmen olarak görev yaptığınız okulda birer kriz örneği olan yukarıdaki durumlardan birisi ile karşılaştığınızı düşünün.

ŞİMDİ NE YAPILMALI?

Okuldaki konumlarından dolayı, öncelikle okul yöneticileri ve rehber öğretmenler bu soruyu cevaplamaya hazır olmalıdırlar. Bu hazırlık yukanda verilen olayların ya da benzerlerinin "sizin başınıza gelmemesini dilemekten" çok daha fazlasını gerektirecektir.

Kriz Nedir?

Kriz kavramı "Bir bireyin, grubun, örgütün ya da topluluğun nonnal işlevlerini yerine getirmesini engelleyen ve acil ilgili ve çözüm gerektiren, tolere edilemeyen, sıradışı. beklenmeyen bir durum ya da ani değişiklik , biçiminde tanımlanabilir (Nortlı Carolina State Department of Public Instruction. 1988). Tanımın kapsamından da anlaşılacağı gibi çok sayıda kriz türünden söz etmek mümkündür. Gelişimsel krizler; alkol. ilaç. uyuşturucu kullanımı: ana-babanın boşanması, cinsel, fiziksel ya da psikolojik istismar; bir yakınının kaybedilmesi: ağır hastalıklar; sosyal rol ya da ortamın değişmesi, ergen hamileliği, yeme bozuklukları kriz durumlarına verebilecek bazı örneklerdir (Fairchild. 1986). Bu tür krizler

daha çok bireysel müdahaleyi gerektiren durumlar olarak nitelendirilebilir. Öğrenciler, öğretmenler ve velilerin önemli bir bölümünü etkileyebilecek nitelikte ve bireysel müdahalenin yanısıra toplu müdahaleyi de gerektiren kriz durumlarına ise. bir öğrenci, öğretmen, yerel ya da milli liderin ölümü, bulaşıcı hastalıklar, şiddet olayları, doğal ve çevresel felaketler, okulun içinde bulunduğu bölgeyi etkileyen sosyal ve ekonomik değişiklikler örnek verilebilir (NCSDPI. 1988).

Bu çalışmada yukarıda belirtilen kriz durumlarından "ölüm" üzerinde durulmuştur. Bir okul mensubunun (öğrenci, öğretmen ya da yönetici) ölümü, tüm okulu sarsacak nitelikte bir kriz yaratabilir. Özellikle: kaza, cinayet, intihar gibi nedenlerden kaynaklanan ölüm olaylarının okul üzerindeki etkisi daha da kötüleşebilir. Bu nedenle her okulun bir kriz yönetimi ya da kriz müdahale planına sahip olması gerekir (Everett. 1-991).

Krize Hazırlık

Olası bir kriz durumuna hazırlık çalışmalarının ilk basamağı bir "kriz kurulunun" oluşturulmasıdır. Bu kurul okul müdürü ya da yardımcılardan birisinin koordinatörlüğünde, okul rehber öğretmeni, öğretmen temsilcileri ve veli temsilcilerinden oluşturulabilir (Stevenson. 1994).

Kurulun başlıca sorumlulukları aşağıdaki biçimde özetlenebilir (Everett. 1991).

1. Kriz müdahale planının hazırlanması ve geliştirilmesi: Söz konusu planda: bir kriz ortaya çıktığında atılacak adımlar, her üyenin görevleri (isim. isim belirlenmesi kriz anında karışıklık yaşanmasını önleyecektir), kriz iletişim ve yönetim merkezleri ile psikolojik danışma yardımı verilecek mekanların nereler olacağı gibi unsurlar yer alır.
2. Bir kriz durumunda yararlanılabilecek kişi ve kurumlarla ilişki ve işbirliğinin sağlanması.
3. Kendileri de dahil tüm okul personeline, velilere ve öğrencilere yönelik eğitim çalışmalarının düzenlenmesi: Sözkonusu eğitim, kriz durumlarında uyulması gereken kurallar, kriz belirtileri ya da kriz önlemeye yönelik etkinlikleri içerebilir. Bu çalışmada ele alınan ölüm durumlarında olduğu gibi bazı krizlerin önlenmesi mümkün olmayabilir; ancak gelişimsel rehberlik, grup rehberliği, ana baba eğilimi gibi etkinlikler kriz soması yaşanabilecek olumsuzlukları en aza indirecektir.

Kriz Müdahale

Kriz belirtileri ortaya çıktıktan ya da kriz haberi alındıktan sonra atılacak adımlar ve bunlarla ilgili dikkat edilmesi gereken bazı hususlar aşağıda özetlenmiştir (NCSDPI. 1988. Sandoval. 1988. Colorado State Department of Education. 1990; Deaton ve Morgan. 1992; Jones ve Paterson. 1992).

I. Koordinatör kriz kurulunu toplantıya çağırır

Krizin niteliği, alınacak tedbirler ve üyelerin görevleri kısaca gözden geçirilir. Kurul üyeleri görevlerine başlarlar.

II. Milli eğitim müdürlüğü krizden haberdar edilir

III. Öğretmenler krizden haberdar edilir

Kriz yaratan olay okul saatleri dışında meydana geldiyse, tüm öğretmenler telefon zinciri yoluyla ertesi gün derslerin başlama saatinden önce toplantıya çağrılmalıdır. Bu toplantıda olayla ilgili doğruluğu kesinleşmiş tüm bilgiler, alınan ve alınmakta olan tedbirler, öğretmenlerin krizin atlatılmasında oynayacakları roller ve görevleri onlara aktarılır. Ayrıca krizin öğrencilerde yaratabileceği etkiler ve bunlarla başa çıkmada yararlanabilecekleri önerilerin de öğretmenlere sağlanması gerekir. Bu tür bilgilerin okul rehber öğretmeni tarafından önceden hazırlanarak yazılı halde öğretmenlere sunulması zamandan tasarruf edilmesi açısından yararlı olacaktır.

Öğretmenlere hangi durumlarda, kimlerden nasıl yardım sağlayacakları konusunda bilgi verilmelidir.

IV. İlgili sağlık birimi ile temasa geçerek, sağlık personeli ve ambulans ve gerekiyorsa semt karakolu ile temasa geçerek güvenlik gücü sağlanır

Krizin büyüklüğüne göre, çevre okullardan ya da rehberlik araştırma merkezinden bir grup rehber öğretmenin kriz süresince, krizin yaşandığı okulda görevlendirilmesi de yararlı olacaktır.

V. Öğrenciler krizden haberdar edilir

Öğrencilere verilecek bilgi; olayla ilgili doğruluğu kesinleşmiş olgular, okul ya da başkaları tarafından olayla ilgili nelerin yapıldığı ya da yapılmakta olduğu, olaya karşı kendilerinde ya da arkadaşlarında

görülebilecek değişik tepkiler ve herhangi bir sağlık ya da psikolojik danışma yardımı almak istediklerinde kime nasıl ulaşabileceklerine ilişkin unsurları içermelidir.

Büyük gruplar kitlesel heyecan ve histeriden kolayca etkilenebilecekleri için. tüm öğrenciler bir arada iken ya da sınıflara hoparlörle yapılacak duyurular durumun kontrolünü daha da güçleştirerek kaosa yol açabilir. Bu nedenle okul müdürü ve/veya rehber öğretmen her sınıfa ayrı ayrı giderek, olayı tüm ayrıntılarıyla anlatmaları ve sorulara cevap vermeleri daha uygun olacaktır.

Dięer bir yöntem ise. her sınıfın öğretmenin önceden hazırlanmış bir duyuruyu öğrencilerine okumasıdır. Bu yönden, tüm öğrencilere aynı zamanda, aynı bilgilerin verilmesini sağlayacağından, öğrenciler arasında olayla ilgili çeşitli söylentilerin yayılmasını önleyecektir.

Bir kriz sırasında öğretmenlerin ya da öğrencilerle iletişime girecek diğer görevlilerin dikkat etmesi gereken bazı hususlar aşağıda belirtilmiştir (Indian Hill School District. 1993; Considine ve Steck. 1994).

1. Öğrencilerin duygularını ve düşüncelerini ifade etmelerine izin verilmelidir. Bu amaçla, öğretmenlerin normal ders planlarının dışına çıkarak, öğrencilerin söz konusu olayla ilgili duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine fırsat verecek, sınıf tartışması, kompozisyon ya da resini gibi etkinlikler yararlı olacaktır. Bu tür etkinlikleri başlatmak amacıyla kullanılabilir bazı soru örnekleri aşağıda verilmiştir.

- * Haberi duyduğunuzda neler hissettiniz? řu anda neler hissediyorsunuz?
- * Kaybettiğiniz arkadaşınızın (öğretmenizin) ailesinin bir ferdi olsaydınız řu anda neler yapılmasını isterdiniz?
- * Bu üzücü olayı atlama konusunda birbirinize nasıl destek ya da yardımcı olabilirsiniz?
- * Daha önce bir yakınınızı kaybettiniz mi? O zaman neler hissetmiştiniz?

Grup tartışmaları sırasında öğrencilerin olumlu ya da olumsuz tüm duygu ve düşüncelerini açıklamaları desteklenmeli: öğrenciler "böyle düşünmemelisin" "güçlü olmalısın" gibi klişelerle engellenmemeli ve "herkes", "daima", "asla" gibi genellemelerden kaçınılmalıdır.

2. Öğrencilerin gelişimsel düzeylerine göre ölümle ilgili kavramları anlamlandırmalarında farklılıklar olabilecektir. Bu nedenle: çok

karmaşık ve detaylı açıklamalarla yeterli gelişimsel olgunluğa ulaşmamış öğrencilerin zihinlerini karıştırmamak için ölümle ilgili konular açıklanırken basit ve doğrudan bir dil kullanılmalıdır. Öte yandan öğrencilerin ölümle ilgili değerleri ve ölüm olayına tepkilerinde de farklılıklar olabilecektir. Örneğin bazıları üzüntü, öfke ve kızgınlık gösterirken, bir kısmı suçluluk duygusu yaşayarak içlerine kapanabilirler. Bir kısmı olaydan hiç etkilenmemiş, hatta oldukça neşeli görülebilirler. Bu öğrencileri gerçekten olaydan etkilenmemiş olabilecekleri gibi. yaşadıkları olumsuz duyguları maskeleyerek amacıyla bu biçimde davranıyor da olabilirler. Söz konusu tüm tepkiler bir ölüm somasında öğrencilerde görülebilecek normal tepkiler olduğu ve herkesin ölüm olayına tepkisinin farklı olabileceği bu nedenle öğrencilerin arkadaşlarının tepkilerini anlayışla karşılamaları gereği öğrencilere anlatılmalıdır. Ancak öğretmenler bu tepkilerin yoğunluğu ve süresine dikkat etmeleri psikolojik danışmaya ihtiyacı olan öğrencilerin saptanması açısından önemlidir.

1. Öğrencilerin bir bölümü, ölen kişiyle ilgili olumsuz düşüncelerin ya da onun ölümünü istemiş olmalarının, ölüme neden olduğunu düşünerek kendilerini suçlayabilirler. Yapılacak uygun açıklamalarla bu durum önlenmeli, öğrencilere ölüm olayından kendilerinin sorumlu olmadığı anlatılmalıdır.
2. Özellikle küçük yaştaki öğrencilere yapılacak açıklamalarda oldukça dikkatli olmak gerekir. Çünkü aşırı genellemeler söz konusu olabilir. Örneğin; "Hastaydı o yüzden öldü" biçiminde bir ifade, çocuğun nezle gibi küçük bir hastalığa yakalandığında bile ölmekten korkmasına neden olabilir ya da "Hastaneye kaldırıldı ve öldü" biçiminde bir ifade "hastaneye giden her insanın öleceği" düşüncesinin oluşmasına yol açabilir. Bu nedenle; bu tür ifadelerin kullanılması söz konusuysa, sadece bazı hastalıkların ölüme neden olabileceği ya da hastaneye yatan insanlardan sadece bazılarının ölebileceği vurgulanmalıdır.
3. Öte yandan küçük yaştaki çocuklar ölümü geçici bir olay olarak algılama eğiliminde oldukları için. uzun bir yolculuğa çıktı, ya da gökyüzüne gitti gibi gerçek dışı açıklamalar uzunca bir süre ölen kişinin geri dönmesini beklemesine yol açabilecektir.
4. Öğrencilerin ölüm sonrası ile ilgili soruları olursa, bu soruları ana-babalarına yöneltmelerinin istenmesi. inanç farklılıklarından kaynaklanabilecek problemleri engelleyecektir. Bu tür soruların din dersi öğretmenine yöneltilmesinin istenmesi de düşünülebilir.

VI. Veliler krizden haberdar edilir

Erkan

Bu işlem durumun aciliyeline göre telefonla ya da yazılı olarak yapılabilir. Velilere yapılacak duyumlarda da öğretmenlere ve öğrencilere verilen bilgilere benzer unsurların (olayla ilgili doğruluğu kesinleşmiş olgular, alman ve alınmakta olan tedbirler) yanısıra birtakım önerilerin de getirilmesinde yarar vardır. Bu tür önerilerden bazıları aşağıda verilmiştir (Piicher ve Poland. 1992).

1. Çocuğunuzla olay hakkında konuşun: ona olayla ilgili, anlayabileceği düzeyde, mümkün olduğunca çok bilgi sağlayın.
2. Çocuğunuzun duygularını ifade etmesine ve isimlendirmesine, üzüntüsünü yaşamasına, endişelerini dile getirmesine izin verin.
3. Çocuğunuza: onunla birlikte olduğunuz, her şeyin normale döneceği ve hayatınızın eskiden olduğu gibi devam edeceği inancını sağlayın. Çocuğunuz bu konudaki inancının pekiştirilmesini tekrar tekrar isteyebilir.
4. Çocuğunuza sarılın, onu okşayın, kucaklayın. Bunlara her zamankinden fazla ihtiyaç duyacaktır.
5. Çocuğunuza birlikte olabileceğiniz özel zaman ayırın.
6. Fiziksel etkinlik gerektiren oyunlara teşvik edin. çünkü fiziksel etkinlikler gerilim ve kaygıyı azaltacaktır.
7. Çocuğunuzun öğretmeniyle temasa geçerek, çocuğunuzun kriz sonrasında sınıfta yaşayabileceği problemlerin çözümünde işbirliği önerin.
8. Okulunuzun rehber öğretmeni ile görüşerek çocukların krizlere tepkileri ile ilgili daha fazla bilgi alabilir ya da yardım isteyebilirsiniz.

VII. Kriz kuruluna olayla ilgili yeni bilgiler geldikçe, bu bilgiler milli eğitim müdürlüğü, öğrenciler ve öğretmenlere aktarılır.

VIII. Bu kriz durumunda okul basınının da ilgi odağı olacaktır. Bu nedenle milli eğitim müdürlüğünün de onayı ile basın sözcüsü belirlenmeli ve açıklamalar sadece bu sözcü tarafından yapılmalıdır.

Açıklamalardan yine sadece olgulara yer verilmeli, yorumdan kaçınılmalıdır.

IX. Derslerin bitiminde olaydan etkilenen öğretmenlerin katılacağı bir toplantı yapılarak onların da duygularını ifade etmelerine, gerekiyorsa psikolojik danışma yardımı almalarına imkan verilir.

Elbette bir öğretmen olaydan çok etkilendiyse ve derhal müdahale gerekiyorsa derslerin bitmesi beklenmeyecektir.

X.GüHÜn sonunda kriz kurulu yeniden toplanarak; nelerin yapıldığını, bundan sonra nelerin yapılması gerektiğini, bunları kimin, nasıl yapacağını belirler. Örneğin bu toplantıda cenaze töreni ile ilgili düzenlemeler yapılabilir. Cenazede okulu kimlerin temsil edeceği belirlenir. Genel ilke olarak isteyen öğretmen ve öğrencilerin cenazeye katılmasına izin verilmelidir. Öğrencilere cenaze töreninin yeri ve zamanı ile cenaze töreni adabı ile ilgili bilgilerin sağlanması yararlı olacaktır. Cenaze töreninden birkaç gün sonra ölen kişinin ailenin evine bir grup öğrenci ve öğretmen temsilcisinin ziyareti planlanabilir (Bu arada kriz kumlunun olayı haber alır almaz aileyle ilişki kurarak yardım önermesi yerinde olacaktır). Ölen kişi için okulda bir köşe ya da anma töreni düzenlenebilir, ancak ölüm bir intihar sonucu gerçekleşirse bu tür düzenlemelerden başka intiharları teşvik edebileceği için kaçınılmalıdır.

Yukarıda belirtilen işlemlerde okulun ve olayın durumuna göre çeşitli düzenlemeler ya da değişiklikler yapılabilir. Öte yandan milli eğitim düzeyinde bir kriz kumlu oluşturulması, tüm bölgeyi etkileyebilecek bir kriz (örneğin: deprem, sel gibi doğal felaketler) durumunda yararlı olacaktır.

Her ne kadar "ölüm" kavramı üzerinde konuşmak ya da düşünmek rahatsız edici olsa da bu olgunun her okulda yaşanma ihtimali vardır ve bu ihtimal okulda yangın çıkması ihtimalinden az değildir. Her okulumuzun bir yangın talimatı ve bir yangın durumunda kullanılabilecek araç gereçlerinin bulunması konusunda gösterilen duyarlılığın bu konuda da gösterilmesi, bu tür bir kriz durumunun en az hasarla atlatılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

COLARADO STATE DEPARTMENT OF EDUCATION (1990): Be Avvare Be Prepared. Guidelines for Crises Response: Planning for School/Communities. Denver. CO.

CONSİDİNE. A.S. ve STECK. L.P. (1994). "Working Together: When Death Comes To School." Proceedings of the Annual National Conference of the American Council on Rural Special Education. 395-402. Austin. TX.

Erkan

- DEATON. B. ve MORGAN. D. (1992). Managing Death issues in the School. Montana State Department of Public Instruction. Helena. MO.
- EVERETT. S.M. (1991). "Crises Management in Schools." Unpublished Master Thesis. Colarado State Univercity. Denver. CO.
- FAÏRCHÏLD. T.N. (1986). Crises Intervention Stratagies For School-Based Helpers. Charles C Thomas Publisher. Springfield. IL.
- INDIAN HILL SCHOOL DÏSTRÏCT (1993). Indian Hill High School Crisis Intervention Plan. Cincimati. OH.
- JONES. M. ve PETERSON. L. (1992). Preventmg Chaos in Times of Crises: A Guide for School Administrators. Southvvest Regional Laboratory. Los Alamitos. CA.
- NORTH CAROLÏNA STATE DEPARTMENT OF PUBLIC INSTRUCTION. (1988). Guidelines For Handling Crises Situations in Schools. Raleigh. NC.
- PITCHER. G. ve POLAND. S. Crises Intervention in the Schools. The Guilford Press. Nevv York. NY.
- SANDOVAL. J. (1988). Crises Counseling Intenention and Prevention in the Schools. Lavvrance Erlbaum Associates. Publishers. Hillsdale. NJ.